

S P R A W O Z D A N I A

ROCZNIKI FILOZOFICZNE
Tom LVI, numer 2 – 2008

„700-LECIE ŚMIERCI BŁ. JANA DUNSA SZKOTA” MIĘDZYNARODOWE SYMPOZJUM JUBILEUSZOWE

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
8-10 kwietnia 2008 roku

W 2008 r. przypada siedemsetna rocznica śmierci jednego z największych przedstawicieli myśli scholastycznej, bł. Jana Dunsza Szkota († 8 listopada 1308 r.). „Jest sprawą oczywistą, że w jubileuszowych obchodach 700-lecia śmierci bł. Jana Dunsza Szkota, organizowanych w tym roku przez liczące się ośrodki akademickie Europy i Ameryki, nie mogło zabraknąć Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Tu bowiem powstało wiele prac, dotyczących poglądów filozoficznych i teologicznych Dunsza Szkota” – powiedział w przemówieniu otwierającym omawiane sympozjum ks. prof. Stanisław Wilk, Rektor KUL.

Rzeczywiście, wystarczy wspomnieć najważniejsze przedsięwzięcia badawcze dotyczące Szkota przeprowadzone na KUL-u. Na seminarium prof. Mieczysława Alberta Krąpca OP Franciszka Wilczkówna (Franciszka Tuszyńska) napisała doktorat opublikowany następnie pt. *Ontologiczne podstawy dowodów na istnienie Boga według Tomasza z Akwinu i Dunsza Szkota. Próba oceny stanowisk* (Warszawa 1958). Badania nad myślą etyczną Szkota prowadzone były na seminarium ks. doc. Karola Wojtyły; z tego kręgu wyszły prace napisane przez prof. Jerzego Gąłkowskiego¹. Myśl filozoficzna Doktora Subtelnego była również przedmiotem badań na seminariach ks. prof. Wincentego Granata oraz ks. prof. Mariana Kurdziałka.

¹ Najważniejsze: *Prawo naturalne w ujęciu Jana Dunsza Szkota*, „Roczniki Filozoficzne” 15 (1967), z. 2, s. 92-101; *Uwagi o koncepcji prawa naturalnego Jana Dunsza Szkota*, „Roczniki Filozoficzne” 18 (1970), z. 2, s. 119-126; *Z historii pojęcia wolności: Dunsz Szkot, Kant, Sartre*, „Roczniki Filozoficzne” 19 (1971), z. 2, s. 59-101; *Działanie moralne w etyce Jana Dunsza Szkota*, „Roczniki Filozoficzne” 22 (1974), z. 2, s. 83-110; *Wolność i wartość: z podstawowych zagadnień etyki Jana Dunsza Szkota*, Lublin 1993

Przede wszystkim jednak filozofię szkockiego scholastyka głównym przedmiotem swoich zainteresowań badawczych uczynił inicjator i organizator omawianego sympozjum, o. prof. Iwo Edward Zieliński OFMConv, będący obecnie niewątpliwie najwybitniejszym specjalistą w tej dziedzinie w naszym Kraju². Na jego seminarium powstały również prace doktorskie poświęcone temu przedmiotowi³.

Sympozjum pomyślane zostało przez o. Zielińskiego przede wszystkim jako obchód jubileuszu znakomitego filozofa, teologa i błogosławionego, dlatego zaproszono wielu badaczy z różnych specjalności: filozofów, teologów, historyków, historyków sztuki, prawników, których poproszono o syntetyczne przedstawienie różnych aspektów sylwetki wielkiego franciszkanina bądź jego wpływu. Program był bardzo napięty: w ciągu trzech dni wygłoszono trzydzieści pięć referatów, w rezultacie zabrakło czasu na dyskusję po wystąpieniach. Zadbano też o uroczystą oprawę spotkania: wyrazem tego było zaproszenie do Komitetu Honorowego JE abpa Józefa Życińskiego, JE abpa Stanisława Wielgusa, a także udział w pierwszej sesji obrad ministra generalnego OO. Franciszkanów Konwentualnych, o. Marco Tascia OFMConv, który wygłosił słowo zachęty. Sympozjum otworzył JM ks. prof. Stanisław Wilk, Rektor KUL. Szczególne znaczenie miały słowa na otwarcie sympozjum wygłoszone przez o. prof. Mieczysława Alberta Krąpca – było to jedno z ostatnich (ostatnie?) publicznych wystąpień Ojca Profesora. Podkreślił on znaczenie Szkota jako znakomitego teologa, którego myśl utorowała drogę do uznania dogmatu o Niepokalanym Poczęciu Najświętszej Maryi Panny, a także określił jego miejsce w historii filozofii, zaliczając go do orientacji, dla której „przedmiotem poznania nie była rzeczywistość, ale struktury koniecznościowe, mające być składnikami podstawowej rzeczywistości, a więc tak zwana natura trzecia...”, wywodzącej się od Platona, a nawet występującej wcześniej, w Upaniszadach i w orfizmie, a przejętej później przez filozofię nowożytną. „Dlatego warto zastanowić się nad tymi sprawami i uznać, co jest wielkie, a co jest prawdą” – zakonkludował swoje wystąpienie o. Krąpiec⁴.

Niewątpliwie najważniejszym uroczystym momentem sympozjum była Msza św. w kościele OO. Kapucynów na Krakowskim Przedmieściu. Koncelebrze przewodniczył JE ks. abp Stanisław Wielgus, a uczestniczyli w niej wszyscy księża biorący

² Najważniejsze prace o. prof. Zielińskiego na temat filozofii Doktora Subtelnego: *Nie skończoność bytu Bożego w filozofii Jana Dunsza Szkota*, Lublin 1980 (rozprawa doktorska), *Jednoznaczność transcendentna w metafizyce Jana Dunsza Szkota*, Lublin 1988 (rozprawa habilitacyjna) oraz dwa artykuły syntetycznie omawiające całokształt myśli Doktora Subtelnego: *Głosa do obrazu filozofii Jana Dunsza Szkota zarysowanego w „Historii filozofii” Władysława Tatarkiewicza*, „Filozofia” 28 (1998), s. 183-197; *Błogosławiony Jan Duns Szkot – myśliciel trudnej syntezy*, „Lignum Vitae” 1 (2000), s. 71-85.

³ Dr Martyna Koszkało, *Indywidualizm i jednostkowienie: analiza wybranych fragmentów Jana Dunsza Szkota*, Lublin 2003; Dr Witold Salamon OFM, *Poznanie intuicyjne według bł. Jana Dunsza Szkota*, Niepokalanów 2007.

⁴ Rekonstrukcja cytatów na podstawie nagrania.

udział w symposium. Koncelebra sprawowana była w języku łacińskim, śpiewy gregoriańskie wykonała schola Instytutu Muzykologii KUL. Ks. abp Stanisław Wielgus wygłosił homilię, w której ukazał sylwetkę bł. Jana Duns Szkota jako teologa i nauczyciela chrześcijańskiego, będącego wzorem również dla naszych czasów.

Bogaty materiał konferencyjny, należący do wielu dyscyplin, zgrupowano tematycznie. Pierwszy dzień (wtorek, 8 kwietnia) poświęcony był zarysowaniu sylwetki Szkota jako intelektualisty, dziejom starań o jego beatyfikację oraz dziejom jego kultu (przed południem), po południu zaś tego samego dnia wygłoszono referaty na temat ikonografii Szkota jako doktora i teologa maryjnego oraz trzy referaty dotyczące szeroko pojętej teorii bytu wielkiego scholastyka. Filozofia dominowała w drugim dniu (środa, 9 kwietnia), a w szczególności teoria poznania, koncepcja jednostkowienia, antropologia, nauka o woli i wolności. Trzeci dzień (czwartek, 10 kwietnia) przeznaczono na omówienie teologii Doktora Subtelnego oraz recepcji i wpływowi jego myśli.

Pierwszy referat otwierającej sesji PIERWSZEGO DNIA wygłosił prof. Olivier Boulnois (École Pratique des Hautes Études, Paryż). Referat, wygłoszony w języku francuskim (tłumaczenie polskie o. prof. Iwo Zielińskiego było wyświetlane w czasie odczytu), nosił tytuł *Jean Duns Scot, théologien et philosophe* i jako cel stawiał sobie ukazanie „portretu intelektualnego” szkockiego scholastyka. Szkot sam siebie uważał za teologa, nie za filozofa, gdyż dla niego termin „filozof” oznaczał myśliciela, który zakłada doskonałość porządku naturalnego i odrzuca porządek nadprzyrodzony, w przeciwieństwie do teologa, który wie, że prawdziwa doskonałość należy do tego, co nadprzyrodzone, a porządek naturalny podlega ograniczeniom. Szkot, twierdzi Boulnois, uważał, że nie da się dowieść konieczności tego, co nadprzyrodzone, na podstawie natury, jednak przyjęcie perspektywy Objawienia ukazuje większą doskonałość bytową niż doskonałość natury. Porządek nadprzyrodzony jest porządkiem nieskończoności i wolności, jest to zarazem porządek zbawczy; samo naturalne poznanie Boga, dostępne rozumowi ludzkiemu, oraz sama moralność naturalna nie mogą doprowadzić człowieka do pełni szczęścia. Naturalne poznanie Boga daje nam tylko poznanie abstrakcyjne Boga jako bytu nieskończonego, spełnianie wymogów moralności naturalnej nie zasługuje samo przez się na zbawienie. Doskonałe szczęście człowieka polega na intuicyjnej wizji Stwórcy, na wizji „twarzą w twarz”, ta zaś może być człowiekowi tylko dana jako wolny dar dobrego Boga. Tylko Objawienie, otwierające przed człowiekiem drogi nadprzyrodzonej wolności, umożliwia mu osiągnięcie najwyższej doskonałości.

Jan Duns Szkot, choć sam nie uważał się za filozofa, przeprowadził jednak ważne reformy w dziedzinie problematyki *par excellence* filozoficznej. Paradoksalnie, reformy tych mógł dokonać właśnie dlatego, że jako teolog dysponował szerszą i bardziej zasadniczą perspektywą. Prof. Boulnois bardzo jasno pokazał, że filozoficzne innowacje Szkota wynikały z potrzeby uwzględnienia perspektywy nadprzyrodzonej: rozróżnienie poznania intuicyjnego i abstrakcyjnego służyło pokazaniu istotnej różnicy

między naturalnym i nadprzyrodzonym poznaniem Boga, teoria jedności pojęcia bytu, znana jako teoria jednoznaczności transcendentalnej, miała uzasadniać tezę, że w obecnym stanie (*pro statu isto*) człowiek może poznać Boga tylko w sposób abstrakcyjny, jako byt nieskończony (*ens infinitum*).

Chociaż Objawienie przewyższa poznanie naturalne, jednak z drugiej strony zakłada je jako konieczną podstawę, prawdy znane dzięki nadprzyrodzonej interwencji używają wyłącznie pojęć poznawalnych w sposób czysto naturalny.

Nieobecny na sympozjum o. dr Barnaba H e c h i c h OFM, przewodniczący Commissio Scotistica (Rzym), czyli gremium uczonych historyków i filologów czuwającego nad pracami związanymi z edycją krytyczną *Operum omnium* Szkota, przysłał referat w języku włoskim, zatytułowany *L'edizione critica delle Opere del Beato Giovanni Duns Scoti: traguardi e prospettive*, dotyczący aktualnego stanu prac (16 tomów wydanych w chwili ogłoszenia referatu), planów na najbliższą przyszłość, a także zasad wydania. Przekładu referatu na język polski dokonał o. dr Witold S a l a m o n OFM (członek Commissio Scotistica) i to tłumaczenie (*Wydanie krytyczne dzieł błogosławionego Jana Dunsza Szkota – cele i perspektywy*) zostało odczytane.

Z dużym zainteresowaniem uczestnicy sympozjum wysłuchali odczytu o. prof. Wiesława B a r a OFMConv (KUL), specjalisty od prawnokanonicznych aspektów beatyfikacji i kanonizacji. W swoim wystąpieniu, zatytułowanym *Długa droga do chwały ołtarza – dlaczego?*, prelegent omówił dzieje starań o beatyfikację błogosławionego Jana ze Szkocji i próbował odpowiedzieć na pytanie, dlaczego tak znakomity i zasłużony teolog, jakim był bohater sympozjum, tak długo musiał czekać na zaliczenie w poczet błogosławionych (stało się to dopiero 20 marca 1993 r.). W maksymalnym skrócie odpowiedź brzmi następująco: Duns Szkot jako intelektualista nie był znany szerokiemu kręgowi wiernych, a jedynie wąskiemu kręgowi słuchaczy, dlatego stosunkowo niewiele było starań o oficjalne zatwierdzenie jego kultu (który jednak istniał w diecezji Nola we Włoszech oraz w Kolonii). Lata bezpośrednio po śmierci Szkota to czas konfliktów i sporów, niesprzyjający staraniom o beatyfikację. Sprawie nie sprzyjała również wczesna kanonizacja św. Tomasza z Akwinu (18 lipca 1323 r.), który uważany był za teologicznego przeciwnika Jana. W toku kontrowersji doktrynalnych nie brakło też prób zniesławienia pamięci Szkota (Paolo Giovio, 1557; Abraham Stanisław Bzowski OP, 1567-1637). Na opóźnienie procedur wpływały wreszcie liczne zmiany w prawie kanonizacyjnym.

Bliski tematycznie referatowi o. Bara był tekst nadesłany przez o. Gabriela W e i l e r a OFMConv, kustosa grobu Jana Dunsza Szkota w Kolonii, zatytułowany *Verehrung und Kult des Sel. Johannes Duns Scotus vor allem in Köln und in der Minoritenkirche, der Grabeskirche des Seligen*, który odczytany został w przekładzie na język polski: *Kult błogosławionego Jana Dunsza Szkota w Kolonii w kościele Franciszkanów, kościele Grobu Błogosławionego*. Zgodnie z tytułem tekst omawiał dzieje i różne przejawy czci relikwii Doktora Subtelnego w Minoritenkirche w Kolonii. Szczególnie interesującym elementem był opis grobu bł. Jana.

Sesję przedpołudniową pierwszego dnia zamknęło wystąpienie prof. Jerzego Gałkowskiego (KUL), zatytułowane *O doświadczeniu wolności*. Swoje rozważania prelegent poświęcił relacji między koncepcją wolności i moralności Szkota i Karola Wojtyły, z uwzględnieniem również odniesień do Immanuela Kanta. Woluntaryzm Jana Dunsza Szkota, wyrażający się w tezie, że ostatecznym uzasadnieniem prawa moralnego jest wola Boża, wydaje się być obca racjonalizmowi Tomasza z Akwinu, który był jednym ze źródeł inspiracji Karola Wojtyły, można jednak odnaleźć pewne zbliżenia między koncepcją Doktora Subtelnego, Karola Wojtyły, a także Kanta. Szkot i Kant szukają ostatecznego uzasadnienia moralności poza poznaniem świata naturalnego – jeden w woli Bożej, drugi w rozumie praktycznym; do takiego ujęcia podstaw moralności zbliża się koncepcja doświadczenia wartości moralnej Karola Wojtyły, a zwłaszcza doświadczenia wolności i doświadczenia powinności. Szkotowa teoria woli jako władzy zdolnej do samookreślenia, nie ograniczanej przez przygodną rzeczywistość stworzoną, otwartą na nieskończoność, bliska jest rozumieniu wolności przez Wojtyłę, który również podkreślał dynamikę woli, polegającą na jej sprawczości, był w związku z tym krytycznie nastawiony do koncepcji Kanta, utożsamiającej, jak się wydaje, wolę z rozumem praktycznym.

Szkot wydaje się być najbliższy Wojtyłemu w swojej koncepcji miłości, a zwłaszcza w rozróżnieniu miłości doskonałej, skoncentrowanej na przedmiocie, oraz miłości niedoskonałej, egoistycznej, ześrodkowanej na podmiocie.

Pierwsza część sesji popołudniowej pierwszego dnia poświęcona była wizerunkom Jana Dunsza Szkota w sztuce. Prof. Urszula Mazurczak (KUL) wygłosiła odczyt *Duns Szkot w ikonografii europejskiej*, natomiast prelekcja dr Janiny Dzik (UJ) dotyczyła tematu *Duns Szkot w sztuce polskiej*. Oba wystąpienia były bogato ilustrowane slajdami. Ukazany materiał ikonograficzny upoważnia, zdaniem prof. Mazurczak, do stwierdzenia, że przedstawienia Szkota odpowiadają zasadniczym schematom ikonograficznym używanym w odniesieniu do świętych doktorów i teologów.

Druga część pierwszej sesji popołudniowej wypełniona była problematyką dotyczącą teorii bytu. Centralnym punktem było tu wystąpienie o. prof. Edwarda Iwona Zielińskiego OFMConv (KUL), zatytułowane *Jednoznaczność pojęcia bytu w metafizyce Jana Dunsza Szkota: zakres teorii i znaczenie*. Koncepcja jednoznaczności terminu „byt” (a nie analogiczności) oraz jedności pojęcia bytu uchodzi za jeden z kamieni węgielnych systemu Doktora Subtelnego, za niejako „znak firmowy” szkotyizmu. Prelegent szeroko i wnikliwie przedstawił historyczne i merytoryczne racje, które skłoniły Doktora Subtelnego do zerwania z całą dotychczasową tradycją filozoficzną (Arystoteles, Tomasz z Akwinu) i przyjęcia koncepcji całkowicie oryginalnej. W bardzo klarowny sposób wykazał, że zasadniczą racją było dążenie do ugruntowania możliwości naturalnego poznania Boga. Skoro bowiem w obecnym stanie (*pro statu isto*) człowiek doświadcza tylko bytów cielesnych i nie posiada żadnego naturalnego doświadczenia bytu Bożego, może on posiadać wiedzę o tym ostatnim tylko pod warunkiem, że podstawowe pojęcia o rzeczywistości, tak zwane

terminy transcendentale, jakie formuje w swoim umyśle na podstawie doświadczenia, obejmują swoim zakresem również Boga. Gdyby jednak termin „byt” odnosił się w innym znaczeniu do Boga i do stworzenia, jak głosił Henryk z Gandawy, z którym Szkot polemizuje, oznaczałoby to, że człowiek nie posiada w ogóle pojęć, za których pomocą mógłby myśleć o Bogu. Skoro zatem istnieje w umyśle ludzkim wiedza teologiczna, to trzeba przyjąć, twierdzi Szkot, że terminy transcendentale, jakimi posługuje się człowiek, w tym samym znaczeniu odnoszą się do Boga i do stworzenia.

Kolejny prelegent, o. dr Marcin Tkaczyk OFMConv (KUL), przedstawił zbranym analizę słynnego Szkotowego dowodu istnienia Boga, zawartego w *Ordinatio* oraz w *Tractatus de primo principio*. Podkreślił dążenie Szkota do ścisłego i metodycznego ujęcia argumentacji przez Doktora Subtelnego, którego wynikiem było odwołanie się do pojęć modalnych. Szkotowy dowód istnienia Boga uważany jest za najdoskonalszy tego typu argument w literaturze scholastycznej.

Z kolei dr Roman Majeran (KUL) omówił koncepcję tzw. różnicy formalnej (*distinctio formalis*), to jest różnicy między elementami tego samego bytu, która jest słabsza niż różnica realna, jest jednak mocniejsza niż różnica czysto myślna (*distinctio rationis*). Wyróżnione formalnie elementy (*formalitates*) nie mogą istnieć jako oddzielone byty, nie są jednak czystym wytworem poznającego intelektu, jak to jest w przypadku różnych pojęć tej samej rzeczy. Dystynkcja ta, wprowadzona przez Doktora Subtelnego, była przezeń stosowana w teologii i teorii bytu, nie została przyjęta w innych kierunkach scholastycyzmu, gruntownej zaś krytyce poddał ją Wilhelm Ockham.

DRUGI DZIEŃ sympozjum otworzyła problematyka teoriopoznawcza. O. dr Witold Salamon OFM (Commissio Scotistica, Rzym) dokonał syntetycznego przeglądu problematyki teoriopoznawczej obecnej w dziele Szkota, koncentrując się teorii aktywnego współdziałania podmiotu i przedmiotu w akcie poznawczym, na rozróżnieniu poznania intuicyjnego i abstrakcyjnego, na zagadnieniu intelektualnego poznania bytu jednostkowego oraz na problemie bytu jako przedmiotu właściwego intelektu ludzkiego.

Zbliżona problematyka była przedmiotem przedłożenia dra Michała Chabady (Univerzita Komenskeho, Bratysława), zatytułowanego *Die Stellung der intuitiven und abstraktiven Erkenntnis in der Theologie von Johannes Duns Scotus*. Wykład wygłoszony w języku niemieckim (polski przekład o. Zielińskiego był wyświetlany w trakcie wykładu), oprócz bardzo klarownego omówienia poznania intuicyjnego i abstrakcyjnego w rozumieniu Doktora Subtelnego, zawierał też analizę Szkotowej koncepcji teologii. Podstawą tej analizy był tekst prologu *Ordinatio* (autoryzowanej wersji komentarza Szkota do *Sentencji* Piotra Lombarda).

Nie przybył niestety, z powodu poważnej choroby, prof. Jerzy Perzanowski, który miał wygłosić odczyt dotyczący problematyki jednostkowienia. Ten brak częściowo wynagrodziła słuchaczom dr Martyna Koszkało (UGd) swoim świetnym

wystąpieniem, zatytułowanym *Spór o jednostkowanie duszy ludzkiej – stanowisko Jana Duns Szkota w dyskusji z Tomaszem z Akwinu i tomistami*. W istocie wykład zawierał dokładne i jasne omówienie Szkotowej koncepcji jednostkowania i jego dyskusję z koncepcjami jednostkowania Arystotelesa i Tomasza z Akwinu.

Z kolei dr Marek Chojnacki (Uniwersytet we Fryburgu Szwajcarskim), w wystąpieniu zatytułowanym „*Haecceitas*” *podstawą nowoczesnego myślenia? Pytania do Martina Heideggera*, wychodząc od problemu myśli współczesnej, szukającej sposobów przezwyciężenia rozdzwieku myśli i bytu, wskazał na źródło inspiracji rozwiązania tego problemu w realizmie konkretnego Szkota, a zwłaszcza w koncepcji *haecceitas*. Punktem odniesienia rozważań autora była rozprawa habilitacyjna Martina Heideggera *Die Kategorien- und Bedeutungslehre des Duns Scotus*, ogłoszona w 1915 r.

Tematem, który pojawił się również w drugim dniu obrad, była szeroko pojęta teoria osoby. Tego tematu dotyczyły cztery wystąpienia. O. prof. José Antonio Merino OFM (Antonianum, Rzym) nadesłał referat zatytułowany *Dimensión relacional de la persona en J. Duns Escoto*; podczas sesji został odczytany jego polski przekład: *Relacyjny wymiar osoby w poglądach J. Duns Szkota*. Z kolei odczyt w języku niemieckim, zatytułowany *Einzigkeit und Liebe nach Johannes Duns Scotus*, wygłosił o. dr Herbert Schneider OFM (Johannes-Duns-Skotus Akademie, Mönchengladbach). Oba wystąpienia omawiały Szkotową koncepcję osoby, zwracając uwagę na jedyność i niepowtarzalność, nieredukowalność i niekomunikowalność bytu osobowego w ujęciu Doktora Subtelnego, dla którego osoba jest „niekomunikowalną egzystencją natury intelektualnej” (*naturae intellectualis incommunicabilis existentia*). Z drugiej strony wskazywały, że według Szkota tak pojęta osoba znajduje swoje spełnienie w relacji miłości, czyli w odniesieniu do innych osób. Do tego samego bloku tematycznego należy zaliczyć wystąpienia dr hab. Anny Pietrygi (UOp), zatytułowane *O koncepcji osoby w pismach Jana Duns i Ch. S. Peirce’a*, oraz wykład o. prof. Andrzeja Derdziuka OFM Cap (KUL), zatytułowany *Wolność człowieka wobec prawa*, w którym prelegent ukazał Szkotową koncepcję woli jako fundament jego wizji wolności. Wola, według Doktora Subtelnego, nie podlega żadnym koniecznym determinacjom z zewnątrz, nawet intelektualne poznanie dobra przez intelekt nie determinuje jej w sposób konieczny; stąd płynie nie tylko ukazanie radykalnej wolności Boga, ale również możliwość pełnego ukazania wolności człowieka.

Wystąpienie prof. Olega Dushina (Uniwersytet Państwowy, Sankt Petersburg), zatytułowane *Dyspozycje sumienia: Duns Szkot i Bonawentura*, dotyczyło problematyki sumienia, jego podstaw (*synderesis*) i nieomyślności. Ogólnie rzecz biorąc, można stwierdzić, że ludzki rozum nie myli się w poznaniu ogólnych zasad moralnych, może natomiast błędzić w konkretnych sądach praktycznych. Wykład, przy aprobacie słuchaczy, został wygłoszony przez profesora w języku rosyjskim.

Dwa wystąpienia w sesji popołudniowej należały do tematyki metateologicznej. Prof. Mikołaj Olszewski (PAN) oraz dr Jacek Surzyn (UŚ) przedstawili swoje analizy tekstów prologu *Ordinatio*, w których Szkot traktuje o naturze, przedmiocie

i metodzie teologii. Wystąpienie prof. Olszewskiego, pt. *Czym jest teologia według Szkota*, dotyczyło zagadnienia konieczności wiedzy objawionej dla zbawienia człowieka oraz praktycznego charakteru teologii jako ludzkiej dyscypliny wiedzy, natomiast odczyt dra Surzyna, zatytułowany *Teologia jako nauka. Problem jej przedmiotu i jego poznania*, podejmował zagadnienie przedmiotu oraz naukowego (w rozumieniu Arystotelesa) charakteru różnych typów wiedzy teologicznej.

W sesji popołudniowej drugiego dnia obrad wystąpił również o. dr Feliks Marchewka OFM (PAT) z referatem zatytułowanym „*Coloratio argumenti*”: *zabieg metodologiczny stosowany przez Jana Dunsza Szkota*. W języku Szkota *coloratio argumenti* oznacza takie przeformułowanie danego argumentu, które usuwa błędy i pozwala uratować to, co w nim wartościowe. Prelegent ukazał, w jaki sposób Szkot włącza elementy słynnego argumentu Anzelmia za istnieniem Boga z *Proslogionu* w swój własny argument, zawarty w *Traktacie o Pierwszej Zasadzie*.

Sesja przedpołudniowa TRZECIEGO DNIA obrad poświęcona była problematyce teologicznej. Ks. prof. Marek Chmielewski (KUL) naszkicował sylwetkę duchową Doktora Subtelnego jako teologa i intelektualisty służącego wspólnocie wiary – Kościołowi. Chociaż mamy bardzo mało informacji o życiu i duchowości Szkota, jednak na podstawie znanych faktów i autentycznych pism Szkota możemy wnioskować, że cechowało go „poczucie prawdy” (*sensus veritatis*), zmysł wiary (*sensus fidei*) oraz poczucie wspólnoty z Kościołem (*sensus Ecclesiae*) – trzy cechy, którymi powinien charakteryzować się prawowierny teolog.

Następnie o. prof. Zdzisław Kijas OFMConv (Seraphicum, Rzym) wygłosił odczyt na temat *Chrystocentryzm Jana Dunsza Szkota*, w którym zapoznał słuchaczy z nauką Doktora Subtelnego na temat osoby Jezusa Chrystusa, a przede wszystkim z podstawową dla chrystologii Szkota tezą o pierwszeństwie wcielenia przed stworzeniem w zamiarach Stwórcy: Bóg pragnął być kochanym przez stworzenie i chciał podnieść istotę stworzoną, która pokocha go w najwyższym stopniu do uczestniczenia w Boskości, pragnął zatem Chrystusa jako Boga-człowieka i stworzył świat po to, by umożliwić zaistnienie Boga-człowieka.

Tematykę chrystologiczną omawiał również odczyt, który wygłosił o. dr hab. Benedykt Huculak OFM (Commissio Scotistica, Rzym), zatytułowany *Bł. Jan Duns jako teolog Chrystusa Króla*. Wykład o. Huculaka ukazywał zasadniczo tę samą wizję chrystologiczną Szkota, odwołując się znacznym stopniu do cytatów z Pisma Świętego.

Mariologia Doktora Subtelnego uważana jest za jego największe osiągnięcie teologiczne. Ujęcie tej dziedziny teologii omawiały dwa odczyty. O. prof. Stefano Cecchin OFM, nadesłał tekst zatytułowany *Attualità e problematiche della mariologia del beato Giovanni Duns Scoto*, którego wersję w języku polskim (*Aktualność i problemy mariologii bł. Jana Dunsza Szkota*) odczytał o. prof. Zieliński. Tekst o. Cecchina stanowił syntetyczne ujęcie mariologii Szkota, omawiał Szkotowe rozwiązania problemów predestynacji Maryi, jej macierzyństwa Bożego, Niepokalanego Poczęcia, Wniebowzięcia; pokazywał też ścisły związek między chrystologią i mariologią u Szkota.

W referacie zatytułowanym *Duns Szkot – Doctor Marianus* o. prof. Celestyn Stanisław Napiórkowski OFMConv (KUL) omówił wydania tekstów mariologicznych Szkota, następnie, z właściwą sobie werwą, zwrócił uwagę na pewien nierozwiązany problem obecny w mariologii Szkota (jeśli odkupienie uprzedzające jest doskonalszym rodzajem odkupienia, dlaczego Bóg zastosował je tylko w odniesieniu do Maryi?), wreszcie naszkicował obraz recepcji myśli Doktora Subtelnego w polskiej literaturze mariologicznej, postulując dalsze badanie nad tym, wedle prelegenta, zasadniczo nie przebadanym dostatecznie przedmiotem.

Pozostałe wystąpienia ostatniego dnia obrad był poświęcone szeroko pojętej recepcji myśli Szkota. Prof. Mieczysław Markowski (PAN) wygłosił referat zatytułowany *Szkotyizm na średniowiecznych uniwersytetach*, w którym omówił syntetycznie poglądy pierwszych pokoleń uczniów Szkota w Paryżu, Oksfordzie, Padwie i innych ośrodkach, a także dzieje szkotyizmu w Akademii Krakowskiej w XV i XVI wieku. Prof. Elżbieta Jung-Palczewska (UŁ) w odczycie *Nierówne nieskończoności? Duns Szkota teoria „potentia absoluta/ordinata Dei” inspiracją dla rozwoju matematyki XIV-wiecznej* odkryła inspiracje płynące ze Szkotowego rozróżnienia na absolutną i uporządkowaną moc Boga w koncepcjach czternastowiecznego teologa i matematyka angielskiego Richarda Kilvingtona. Dr hab. Marek Gensler (UŁ) przysłał artykuł omawiający reinterpretację Szkotowych idei dotyczących filozofii przyrody dokonaną w dziele hiszpańskiego ucznia Doktora Subtelnego – Antoniego, syna Andrzeja (Antonius Andreae); tytuł jego przedłożenia brzmiał: „*De tribus principiis naturae*” Antoniego Andrzejewego jako szkotystyczny podręcznik filozofii przyrody.

Szczególne miejsce w ostatniej sesji omawianego sympozjum zajęło wystąpienie irlandzkiego historyka, o. dra Josepha MacMahona OFM, zatytułowane *Luke Wadding, OFM (1588-1657): Zealous Apologist of Duns Scotus*. Ukazało ono entuzjastyczną recepcję myśli Szkota w środowisku irlandzkich franciszkanów w XVII wieku oraz okoliczności pierwszego wydania *Operum omnium* Doktora Subtelnego, które było dziełem Irlandczyka, Łukasza Waddinga OFM.

Prof. Piotr Jaroszyński (KUL), w wystąpieniu zatytułowanym *Wpływ Szkota na powstanie nowożytnej ontologii*, przedstawił próbę krytycznej ewaluacji wpływu koncepcji bytu Szkota na nowożytne i współczesne koncepcje ontologiczne.

Pozostałe trzy wystąpienia dotyczyły różnych aspektów recepcji szkotyizmu w Polsce. Dr Lucyna Nowak (UJ), w wykładzie *Materialne świadectwa recepcji pism Jana Duns Szkota w Uniwersytecie Krakowskim*, omówiła rękopisy zawierające dzieła Szkota oraz jego uczniów i komentatorów przechowywane w Bibliotece Jagiellońskiej. O. dr Roman Soczewka OFMConv z Niepokalanowa, w wystąpieniu zatytułowanym *Siedem rękopisów ze zbioru Archiwum Prowincji Franciszkanów w Warszawie traktujących o doktrynie filozoficzno-teologicznej bł. Jana Duns Szkota*, omówił – jak wskazuje obszerny tytuł – rękopisy zawierające teksty nawiązujące do teologii i filozofii Doktora Subtelnego w Archiwum Prowincji Franciszkanów w Warszawie. Wreszcie w nadesłanym i odczytanym podczas tej sesji artykule *Szkotyizm we*

franciszkańskich studiach filozoficzno-teologicznych w Polsce w XVIII i XIX wieku o. prof. Roland Prejs OFM Cap (KUL) szeroko omówił obecność szkotyizmu w studiach i seminariach franciszkańskich w Polsce tego okresu.

Obrady symposium zamknął krótkim podsumowaniem Dziekan Wydziału Filozofii KUL prof. Stanisław Kiczuk.

Jubileuszowe symposium niewątpliwie ukazało oryginalność, głębię spekulatywną i wielostronność myśli Doktora Subtelnego, a także rozległość i trwałość jej oddziaływania. Na ostatniej sesji o. prof. Celestyn Napiórkowski OFM Conv wystąpił z inicjatywą opublikowania w trzech tomach dwujęzycznej, łacińsko-polskiej edycji najważniejszych pism Jana Dunsza Szkota, która przybliżyłaby średniowiecznego doktora czytelnikom w naszym kraju.

Roman Majeran
Katedra Historii Filozofii Starożytnej
i Średniowiecznej KUL

CZY KOSMOLOGIA W KRYZYSIE?

Kilka uwag z 12 Kolokwium Kosmologicznego
w Obserwatorium Astronomicznym w Paryżu
17-19 lipca 2008 roku

W lipcu 2008 r. w Obserwatorium Paryskim, z inicjatywy International School of Astrophysics Daniel Chalonge (École Internationale Daniel Chalonge), miało miejsce ważne wydarzenie naukowe, a mianowicie 12 Kolokwium Kosmologiczne pt. „Dark matter, dark energy, CMB and LSS: Understanding the Physics of the Universe” z udziałem George’a Smoota – laureata Nagrody Nobla z fizyki w 2006 r. Charyzmatycznymi organizatorami Chalonge School są Norma Sánchez i Hector De Vega – oboje z Obserwatorium Paryskiego. Istnieją przynajmniej dwa powody, dla których uważam za ważne odnotowanie tego wydarzenia jako mającego znaczenie dla środowiska filozoficznego.

1. Seminarium jest coroczną prezentacją „state of art” w dziedzinie kosmologii, a jego patronem jest George Smoot, którego badania doprowadziły do lepszego zrozumienia Wszechświata w epoce, kiedy powstawały załączki struktur.

2. Kosmologia na obecnym etapie rozwoju całkowicie zmienia swoje oblicze. Obserwacja tej nauki, będącej w fazie transformacji, przy jednoczesnym nagromadzeniu się anomalii, może nam wiele powiedzieć na temat stanu nauki dojrzewającego do rewolucji naukowej. Można zobaczyć, że ten etap transformacji charakteryzuje się stawianiem pytań natury filozoficznej.

Prezentując merytoryczne sprawozdanie z kolokwium, pragnę wskazać na zmiany, które dokonują się we współczesnej kosmologii w wieku, który określa się mianem wieku kosmologii [1]. Interesująca wydaje się refleksja nad przyczynami tak szybkich